

Jämförelser med de nordiska länderna får oss att förstå vilka misstag Sverige har gjort

Dagens Nyheter den 9 juni 2024

Den ekonomiskpolitiska diskussionen förs på olika nivåer: nationell, europeisk och global. Men en nivå som ofta saknas är den nordiska. Våra länder möter ofta liknande utmaningar och har liknande ambitioner i fråga om generös välfärdsstat och ekonomisk stabilitet. Därför borde vi ha mycket att lära av varandra. Det är utgångspunkten för studien "Economic Policy beyond the Pandemic in the Nordic Countries" som Nora Sánchez Gassen och jag lett för Nordiska ministerrådets och dess forskningsinstitut Nordregios räkning.

Ett första område gäller finanspolitiken. På senare år har uppgiften att försäkra hushåll och företag mot inkomstbortfall blivit allt viktigare. Det var särskilt tydligt under pandemin. Ett avsteg från tidigare principer var att stora subventioner då gavs även till företag. Stöden var förmodligen alltför generösa: I stället för att öka, så minskade antalet konkurser 2020–21. Detta bromsade sannolikt det som brukar kallas creative destruction och därmed också en önskvärd strukturomvandling.

De stora pandemisubventionerna kan ha sänkt de politiska trösklarna i Finland, Norge och Sverige för stöd också vid andra störningar. Elprisstöden och de sänkta drivmedelsskatterna under energikrisen 2021–23 är en indikation på det. De försvagade drivkrafterna för hushållning med energi och motverkade den gröna omställningen.

Mest problematiska var elprisstöden i Norge eftersom de subventionerade den löpande elförbrukningen kraftigt. Stöden i Finland och Sverige bestämdes i efterhand och påverkade därför beteendet bara i den mån som förväntningar om framtida stöd skapades. Agerandet var mest återhållsamt i Danmark, där stöd till företag endast gavs i form av lån.

Ett andra område i studien avser de nordiska ländernas olika penningpolitiska regimer. Finland har euro som valuta och därmed en penningpolitik som bestäms av Europeiska Centralbanken, ECB. För att upprätthålla sin fasta växelkurs mot euron måste även Danmark följa ECB:s räntepolitik. Island, Norge och Sverige har rörlig växelkurs och penningpolitik styrd av egna inflationsmål.

Man kunde vänta sig att de skilda penningpolitiska regimerna skulle ha gett mycket olika makroekonomiska utfall. Men så har inte skett. Inflationen var låg i alla nordiska länder före pandemin. Efter den steg inflationen först och föll sedan på liknande sätt.

En egen valuta med rörlig växelkurs kan ses som en försäkring mot stora svängningar i ekonomisk aktivitet eftersom penningpolitiken då kan anpassas till det inhemska läget. I så fall bör tillväxten vara mer stabil i länder med rörlig än i länder med fast växelkurs eller gemensam valuta. Det finns dock inte något sådant mönster när man jämför de nordiska länderna sedan eurostarten 1999.

Ett tredje område är arbetsmarknadspolitiken i form av program riktade mot arbetslösa för att få dem i arbete. Trots att sådana insatser brukar betraktas som en central del av en gemensam nordisk arbetsmarknadsmodell är skillnaderna mellan länderna stora.

Danmark har decentraliserat arbetsmarknadsprogrammen till kommunerna, medan en central myndighet, STAR, bidrar med expertkunskap och utvärdering. I Norge genomför en myndighet, NAV, politiken men det görs via lokalkontor där arbetsförmedling och socialtjänst samlokaliseras. Sverige sticker ut med ett fokus på matchningstjänster utförda av privata leverantörer samtidigt som Arbetsförmedlingen fördelar arbetslösa till olika "spår". Därtill ordnar kommunerna egna program och arbetsmarknadsparterna har sina omställningsorganisationer. I Finland styr tre skilda regeringsdepartement olika delar av den statliga arbetsmarknadspolitiken som fungerar parallellt med kommunala insatser.

Danmark och Norge har lägre långtidsarbetslöshet än Finland och Sverige. Kanske hänger det samman med att man bättre lyckats kombinera centraliserade och decentraliserade inslag i arbetsmarknadspolitiken. Men kunskapsläget här är dåligt.

Däremot finns forskningsstöd för att både subventionerade jobb och arbetsmarknadsutbildning är effektiva program. Därför förvånar det att Sverige satsar mycket på subventionerade jobb men väldigt lite på arbetsmarknadsutbildning, medan Danmark och Finland gör tvärtom – och att båda typerna av program är mycket små i Norge.

Jag drar följande huvudslutsatser från vår studie:

Så generösa företagsstöd som under pandemi- och energikriserna bör undvikas i framtiden. Stöd till hushåll riktas lämpligen främst till låginkomstgrupper, som har små sparbuffertar. Direkta prisstöd bör inte användas.

En egen valuta behöver under långa perioder inte innebära några stabiliseringspolitiska fördelar. Samtidigt kan stora växelkursrörelser uppstå med sannolikt betydande negativa effekter på utrikeshandeln.

Danmark, Finland och Sverige skulle alla tjäna på en mer balanserad arbetsmarknadspolitik: De två förstnämnda länderna borde satsa mer på subventionerade jobb, Sverige mer på arbetsmarknadsutbildning. Norge borde expandera båda slagen av program. Givet bristen på kunskap bör man vara försiktig med stora organisatoriska förändringar av arbetsmarknadspolitiken.

Lars Calmfors